

NABÍ
[fragment]

*Tot mor i torna i roda sense fi;
i si enllà de la trèmula rodera
hi hagués algú diví,
bell punt mirés, ple de l'afany de la carrera
vindria al remolí.*

JOSEP CARNER

Si s'entén per mite la narració que una col·lectivitat dóna per certa sense necessitat de verificar-la, podem afirmar que vivim rodejats de mites. N'hi ha que són mites reconeguts, els tenim ben identificats i els vivim com a tals; d'altres, en canvi, són menys visibles i ens costa de reconèixer-los, ja que es mouen en un terreny més latent i inconscient.

Tradicionalment, quan algú es preguntava pels mites es dirigia a l'àmbit religiós: en efecte, encara avui, allí es troben els grans mites d'origen de l'Univers, dels humans i el seu destí, els mites de la mort, de la salvació o condemnaació, els de l'etern retorn; en altres paraules, els mites per excel·lència. Però, ja des de l'inici del pensament filosòfic a Grècia, al *mythos* –la contalla in-verificable, assentada en la poesia, la creença i la religió–, s'oposà un altre tipus d'argumentació, el *logos*, que raona i intenta aportar les proves d'allò que afirma.

Amb tot, no deixa de ser paradoxal que Plató, un dels grans artífexs de la filosofia grega, recorri contínuament als mites: recordeu el mite de la caverna, els de l'origen dels humans i de l'ànima immortal, i els mites escatològics que, en el *Gòrgies*, la *República*, el *Fedó*, el *Banquet* i el *Fedre*, l'ajuden a bastir la seva concepció filosòfica, antropològica i cosmològica.

Així, de la mateixa manera que es fa difícil d'establir una distinció tallant entre pensament màgic i pensament religiós, també ho és de contraposar el discurs mític amb el racional. En paraules de Lluís Duch: "Tampoc no resulta convincent opinar que *mythos* i *logos* siguin dues realitats juxtaposades, amb graus d'humanitat diversos i contraposats, sinó que més aviat s'ha de parlar de *mythos* en el *logos* i de *logos* en el *mythos*."

Per a què serveixen els mites? O bé, quines són les funcions que li corresponen? En el decurs d'aquest volum del *Tradicionari* sobre mitologia popular n'apareixen algunes, de funcions dels mites, però la primera i més essencial és la de contar, narrar i explicar, ja que, no en va, *mythos*, etimològicament, significa això: con-

talla, conte, narració. El conegut comentari de Carles Riba segons el qual "el nostre mot *rondalla*, un grec l'hauria traduït per *mythos* (mite) sense reserves" ho acaba de ratificar.

En aquest sentit, les històries que contenen els mites poden ser tan importants i transcendents per a la humanitat com les que es descriuen en el llibre del Gènesi, però també tan aparentment banals com aquell espot de televisió que ens assegura que tindrem més èxit si adquirim un perfum –francès, és clar– amb el qual prèviament s'han ben perfumat Nicole Kidman i Penélope Cruz. Com que ningú no dubta de la capacitat de seducció d'aquestes dues actrius, també nosaltres, per aquell principi de la màgia homeopàtica segons el qual "allò semblant produeix allò semblant", aconseguirem uns resultats similars.

Tanmateix, la manera que té el mite de comunicar el seu missatge és ben peculiar. C. Lévi-Strauss assenyala que el mite és una forma de llenguatge –i, per tant, de comunicació– i el compara amb la poesia i la música, considerant que tots tres –mite, poesia i música– són metallenguatges. I ho són perquè posseeixen un plus de càrrega simbòlica que genera en aquell que els frueix una barreja de plaer sensible i intel·lectual que ultrapassa àmpliament els nivells a què ens té acostumats el llenguatge quotidià convencional. Una altra de les característiques dels metallenguatges és que s'inserixen els seus missatges en un plànol globalitzador, integrador i holístic, que, en el cas del mite, el converteix en una de les grans eines simbòliques de què disposem els humans per a comunicar-nos les veritats profundes i in verificables sobre la realitat natural o sobrenatural que ens envolta, siguin quines siguin.

Diguem, per enllestir aquesta primera reflexió, que l'immens entrellat de mites que ens rodeja pot ajudar a situar-nos en el món en què ens ha tocat viure malgrat que, parafrasejant novament C. Lévi-Strauss, a *Le cru et le cuit*, a vegades es fa difícil saber si som nosaltres els qui

pensem els mites o bé són els mites que es pensen en nosaltres sense que ens n'adonem. En aquest mateix sentit, Edgar Morin, tot advertint del buit que representa per a la cultura la manca d'una noologia, que seria la ciència consagrada a l'àmbit de l'imaginari, dels mites, dels déus i de les idees, és a dir, a la noosfera, remarca: "Amb les nostres creences o la nostra fe alimentem els mites o les idees sorgides de les nostres ments, i aquests mites i idees prenen consistència i poder. No som només posseïdors d'idees, també estem posseïts per elles."

Hem dividit aquest volum del *Tradicionari* dedicat a la mitologia popular en sis parts ben diferenciades. Per a redactar-les hem anat a cercar els millors especialistes sobre aquesta matèria. Entre ells, ben segur que hi haurien figurat Joaquim Vilà i Folch i Xavier Fàbregas, ambdós traspassats en plena maduresa intel·lectual. Del primer hem inclòs el text íntegre de l'article *El dimoni d'Els Pastorets. Aproximació a una teologia popular*, publicat l'any 1976 en la revista "Serra d'Or"; pel que fa al segon, l'hem citat a bastament, ja que el seu clàssic *Tradicions, mites i creences dels catalans. La pervivència de la Catalunya ancestral* (1979) és un punt de referència inexcusable en aquest àmbit.

En el primer capítol del volum es formulen moltes de les qüestions teòriques sobre la naturalesa del mite i del seu "etern retorn". El segon, el tercer i el quart aborden les grans tradicions mítiques de les quals els catalans som hereus: *la norrena i celta, la grega i romana i la bíblica i cristiana*. Advertim que el concepte i el terme *norrena* aplicat a l'antiga mitologia escandinava i germànica, als poemes èpics irlandesos i a les antigues sagues vikings, sobtarà força lectors. Les raons de Macià Riutort, especialista en aquest àmbit mitològic, assenyalades al començament del seu text, són prou convincents.

Sense entrar en detalls sobre els textos, sí que es pot posar en relleu el caràcter èpic i aristocràtic de la mitologia norrena, inspiradora del cicle artúric i d'algunes

de les grans òperes de Wagner. Molts lectors afeccionats al cinema s'hi han familiaritzat a través d'un dels seus grans epígons: *El Senyor dels Anells*, la trilogia de J.R.R. Tolkien, publicada originalment en anglès l'any 1954 i portada al cinema. En canvi, la mitologia celta es va orientar més cap al món rural, pagès –o pagà–, el qual va dotar d'una munió d'esperits de la natura: goges, dones d'aigua, fades, encantades, minairons, follets, etc. El druida bretó descrit per A. Uderzo i R. Goscinny en els seus còmics, que sega amb un falçó d'or el vesc sagrat i roda pel bosc a la percaça d'herbes remeieres per a elaborar els seus beuratges màgics, n'és un bon exemple.

El llegat de la mitologia grega i romana ha fornït un imaginari importantíssim, i la seva petjada pel que fa al nostre patrimoni material, social, cultural i espiritual ha estat profunda. Aquí el reflectim tant a través de la literatura culta com de la cultura popular i, tot i que fora de les nostres fronteres geogràfiques, a través de l'impacte del seu llegat a la psicoanàlisi. En efecte, Sigmund Freud, el gran metge vienès, va recórrer als mites grecs –principalment els d'Èdip i de Narcís– que en la seva teoria van esdevenir al·legories, símbols o arquetips per a abordar processos o traumes psíquics inconscients, ja que permeten explicar orígens i actituds del comportament humà.

Pel que fa a l'univers bíblic i cristià, no és tant que hagi deixat una empremta profunda i perdurable com que, per a moltíssima gent, la història sagrada constitueix l'única i veritable mitologia, fins al punt que ha tingut un paper consubstancial en la socialització secular dels catalans i les catalanes de moltes generacions i que ens ha acompanyat, o ens acompanya encara, del bressol a la tomba. Però aquesta tradició, a diferència de les dues esmentades anteriorment, té un caràcter exclusivista que la fa poc propensa al pacte o al sincretisme amb les altres. I això provoca que, per a molts, a l'Antic i al Nou Testament no hi hagi mites sinó històries sagrades, i aquesta creença referma aquell posiciona-

ment hegemònic segons el qual, de mites –entesos ara ja no només com a històries inverificables sinó senzillament falses–, n’hi ha en les tradicions religioses dels altres, però mai en la pròpia.

Però els temps, com ja cantava Bob Dylan, han anat canviant i les coses ja no són el que eren; i així resulta que, actualment, una part considerable de les noves generacions del país no coneix ni poc ni molt aquesta mitologia. Què passarà en el futur? Malgrat que, com s’assenyala en una altra part d’aquest volum, la profecia és un art arriscat, tot sembla indicar que aquest univers judeocristià amb uns mites pletòrics de sentit i contingut religiós, com poden ser el del paradís original i el de la terra promesa, i sobretot els del naixement i la passió de Jesús, passaran a tenir un paper semblant al que ara tenen les aventures d’Ulisses en el seu retorn a Ítaca, el rapte de les sabines, el Golum del Senyor dels Anells, el Joan de l’Ós de la nostra rondallística, o Son Goku, l’heroi per excel·lència del *manga* japonès.

El resultat d’aquesta estratigrafia mítica és posada en relleu en la cinquena part del volum, titulada *La mitologia popular, una visió sincrètica*. S’hi apunta que “aquestes fonts coexisteixen i es conserven actives en l’actual procés mitificador i remitificador dels segles XX i XXI i en molts dels rituals que l’expressen i en deriven, no pas sense confusions, doblaments i promiscuïtats, en el pensament, les creences i les emocions populars”.

Aquest sincrètisme, aquesta mena de *melting pot* mític que permet la coexistència de mites procedents d’origens històrics, geogràfics i culturals ben diferents, que ens arriben vehiculats a través de formes orals, escrites, dels mitjans de comunicació de masses o d’Internet, que poden tenir un toc elitista i culte o que són destinats a les masses, ha estat objecte especial de reflexió en el darrer capítol titulat *Una mitologia sense déus*.

Per bé que el contingut d’aquest darrer és el més atípic –en els llibres convencionals sobre mitologia no

acostuma a figurar-hi–, ens ha semblat imprescindible parlar del cinema, de la publicitat, de la música, del New Age o del Barça, entre d’altres, ja que pensem que són precisament aquests àmbits els que millor expressen la creativitat mítica del nostre món globalitzat.

Però precisament per aquest darrer caràcter, sovint la connotació “catalana” d’aquests discursos es fa difícil d’esbrinar. Perquè, ¿quina seria la nostra aportació a la mitologia cinematogràfica, sobretot si la comparem amb la potent fàbrica de somnis i mites que és Hollywood? O encara, ¿en què han contribuït els professionals de la publicitat catalans a la mitologia universal relacionada amb aquest àmbit?

Conclourem aquesta presentació amb una coda final. En el llibre del Gènesi, després de l’escena de la desobediència d’Adam i Eva al paradís terrenal, es llegeix que Jahvè digué a l’home: “Perquè has escoltat el que et deia la dona i has menjat de l’arbre sobre el qual t’havia dit que no en mengessis, la terra serà maleïda per culpa teva. Tota la vida passaràs penes per poder menjar d’ella; et produirà espines i cards, i menjaràs verdures; menjaràs el pa amb la suor del teu front, fins que tornis a la terra, que és d’on has estat tret: perquè eres pols i a la pols tornaràs” (Gn 3, 17-19). Doncs bé, aquesta mítica i tan famosa maledicció bíblica no ha afectat en absolut ni la tasca dels coordinadors ni de l’equip de redacció d’aquest volum del *Tradicionari* que teniu a les mans. La programació, així com el treball esmerçat per a dur-la a terme, ha estat ben gratificant des del primer moment. Ara només ens resta desitjar-vos que en gaudiu, si més no amb el mateix grau de satisfacció amb què nosaltres l’hem gestat.

JOAN PRAT I CARÓS
JOAN SOLER I AMIGÓ